

კ ვ ა ლ ი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაბიანი გაზეთი. გამოდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 42.

ოქტომბერი 9, 1894 წ.

№ 42.

შინაბრძოლა: ფურცელი ხელმწიფე იმპერატორის ტანთელობისა. — იერეთის და გურია-სამეგრელოს დებუტატთა კრება ქუთაისში ქართველთა დღისა. — საყურადღებო ამბები. — ღია სურათი ბ-ნ ბესარიონ შატავისთან კ. თავართქილაძისა. — ჩემს ვარსკვლავს დღესაც ცხელია. — შვირუ შენიშენა გულგაცვებულსა. — პრეტენზია მუფე. — პარტახი. მოთხრობა ემა სინოპოლითა. — ორიენტალი. სტატია მე-X საუკუნისათვის კონგრესი ქ. უფრეშისა. — ანისი. — ოსმალეთის სომხეთის საერო გამგეობის წესდების შედგენა ტერ-დგიითან სი. — მოგზაურობა შვეიცარიაში საზღვარ-გარეთელთა. — განცხადებანი.

ბ-ნ შინაგან საქმეთა მინისტრის ტელეგრაფი ბ-ნ ტვილისის გუბერნატორთან.

ფურცელი ხელმწიფე იმპერატორის ტანთელობის შესახებ.

4 ოქტომბერი. თირკმელების ავთომყოფობა არ შეუძლებელია. ძალი აკლდება. ექიმები იმედოვნებენ, რომ ყირიმის ჰერი კეთილათ იმოქმედებს შათი დიდებულების ჯანმრთელობაზე.

5 ოქტომბერი. ღამის 11 საათზე, ხელმწიფე იმპერატორი უკეთ არ არის. გულის სისუსტე ემატება, ხელს აწერენ პროფესორები: ლეიღენი, ზახარინი, ლეიბ ხირურგი გირში, ექიმი პაპოვი და ლეიბ ხირურგი ელიამინოვი.

იმერეთის და გურია-სამეგრელოს სამღვდელთა დებუტ. კრება ქ. ქუთაისში

უთათის სასულიერო სემინარიის დაარსება თანასწორად სასიხარულოა, როგორც სამღვდელთა, აგრეთვე საერთაობისა, რად-

გან ამ სემინარიაში საერო წოდების შეიღებულნი იყვნენ, როგორც სამღვდელთა (საეროსას — მხოლოდ სწავლის უფლებებისთვის ფულის გადახდით).

უწიღეს სინოდის უქაზის საფუძველზე ყოველ სამღვდელთა გაბრიელმა მოიწვია ორივე ეპარქიის სამღვდელთათვის არჩეული დებუტატები. დანიშნულს დღეს ე. ი. 28 ენკენისთვის შეკრება 90 დებუტატი. თავმჯდომარეთ აირჩიეს დეკ. დ. ლამბაშიძე, დამტკიცებულ იქნა თავმჯდომარე თუ არა, მაშინვე მოხდა კრებაში ყოველ სამღვდელთა — გაბრიელი და გრიგოლი; ჯერ გაბრიელმა და შემდეგ გრიგოლმა სამღვდელთა მიმართეს მოკლე სიტყვით, მერე აკურთხეს სამღვდელთა და წაბანდნ. კრება შეუდგა საქმის გარჩევას. უპირველესი მიზანი შათი შეკრებისა იყო ახლათ დაარსებული სემინარიისათვის რაიმე წყარო მოეძებნათ და შემწეობა აღმოეჩინათ. გურია-სამეგრელოს დებუტატებმა მოითხოვეს: პირველად მსჯელობა ექონიით იმაზე, თუ ქუთაისის რომელ მხარეზე შენდეს სახლი. იმერეთის სამღვდელთა უპასუხა, რომ ადგილის არჩევის შესახებ ჩვენ არავითარი მო-

ნდობილება არა გვაქვსო. ატყდა ამაზე ერთი დაუბლოცებელი დაფა ყოჩინი, გურია სამეგრელოს სამღვდლოებას ზოგიერთი იმერეთის სამღვდლოებაც მიერზრო და სამკმე მებრდ გამწვადა. მართალი უნდა მოგახსენოთ, თუმცა უბრალო დაყინება იყო: არა ამ მხარეს აეაშენათ და არა ამ მხარესო, მაგრამ მაინც საინტერესო საყურებელია, როდესაც გაცხარებულათ სჯიან და ბასაბენ ერთი-მეორეს წინააღმდეგი დასები, დასები ახალგაზნად და სიცოცხლით საუფ საღვდლოებისა, რომელსაც შეტქერიან შიგა-და-შიგ უფრო ხანში შესულები, უყურებენ მათს მკვირტოს მსჯელობას, მოსაწონი მოწონთ, ილიმებიან და როცა არ მოეწონებათ რამე ამ დროს ნაღელიანობას ატყობთ. საინტერესოა ნამეტურ მაშინ, როდესაც ორივე მხარე დარწმუნებულია თავიანთ მოსახზების სინამდვილეზე. სიტყვის თქმის დროს ორივე აყრიდენ ერთი-მეორეს სიტყვამოსწრებულ პასუხს სხვა-სხვაობით... ყოელად სამღვდლო გავრცელება არ მისცა პირველად ნება კრების ადგილის არჩევისა, მაგრამ როდესაც თავმჯდომარემ მოახსენა საქმის ამ გვარად გამწვაება, დართო ნება: იქონიონ ნება ადგილის არჩევაზედაცო. ამას შემდეგ კრებამ ამოარჩია კამისათ შვილი კაცი (თითო მხარიდან თითო კაცი). ამთ დაავლეს სემენარის სახლის დასადგმელი ადგილის არჩევა ამას გარდა კიდევ ოთხი პროტოკოლი დაადგინეს: 1) ერთ დროებით სემენარის შესაწყენელათ მოიბოქოს თითოეული შტატზე ხუთ-ხუთი მანათი (2 მ. და 50 კ. მღვდელ-მღვდელი) თან და 2. და 50 კ. კეღისის შემოსავლიანი). 2) სახლის ქარხნები-და რაც შემოსავალი დარჩეს, ესეც ამ ხუთ-ხუთ მანათს მიემატოს შესაწყენელათ სემენარისა. *) 3) თხოვრის უფიშდეს სინოდს, რომ 40 შავირდის მაკირ 50 შავირდ მიიღებოდეს ყოველ წლიებით. და მე-4) მოგვეცეს ნება, რომ დაიბეჭდოს ყოველ დღიური თენი (ამ წიგნს გულთანაც ეძახიან), რომელიც მონატრებში ბეგრან მოპოავენა ხელ-ნაწერი და ჯერ დაბეჭდული არ გვაქვს და დაუთრადეს ეკლესიებსო. როგორ თქვენს კრებაზე, ამ წიგნის ბეჭედა

წინეთ უნდა ყოფილიყოს დაწყებული და რამდენიმე თვის დაბეჭდილიც უნდა იყოს.

ამას შემდეგ აირჩიეს სემენარის „ჩლონები“; 2 ნამდვილი „ჩლონები“ და ორი მათი „კანდიდატები“. არჩევის დროს, თუ ვისიმე გამწვაბა უნდოდათ, სამეგრელოს მღვდლები წასწორებულბდენ გურის მღვდლებს: „უტუ, უტუო“ და ეთი იმ ამოსარჩევის ბრალი, ჩხოსაეთი მიყრიდენ შეშში. „უტუ“ *) ნიშნავს მეგრულად: არ ნდომას, ანუ დაწუნებას ვისიმესა.

ზემოაღნიშნულ დადგენილობათა შემდეგ დეპუტატთა უმრავლესობა მიხედა, რომ გაბრიელ ეპისკოპოსის ნდობა რათ გაცეკალეთ შვიდი კაცის ნდობაზეო (კომისის) სემენარის ბინის შესახებო. დაიწყეს ძახილი: არ გვინდა კომისია, არ გვინდაო. ეს ხმა და სტრეილი ორივე ეპარქიის დეპუტატთა უმრავლესობისაგან იყო შემდგარი. ამ დროს რამდენიმე დეპუტატი გურია მეკრელიისა ცალკე ოთახში გვიდა. დაწყეს ის განცხადება და თავმჯდომარეს მისცეს: მათი ყველა განაჩენი ამ კრების უკანონოა და ამიტომ არც ერთს თქვენს დადგენილებაზე ჩვენ ხელს არ ვაწერთო.

კრება ამით გათავდა პირველ მწიფობისთვის. იმერეთის ეპარხიის დეპუტატებმა ყველა დადგენილებაზე მოაწერეს ხელი. აგრეთვე მოაწერეს ხელი რამდენიმე გურია სამეგრელოს ეპარქიის დეპუტატებმა: ამ სახით ეს საკითხი ჯერ გადაუწყვეტილა; იგი გადაიღვა მეორე კრებისათვის.

ერთი ახალი და სასიამოვნო ამბავიც უნდა მოგახსენოთ. კრებამ დეპუტათ მიმართა ობერპროკურორის ამხანავს ბ-ნ საბურს: დართეთ ნება იმ შავირდებს, სემენარიაში შესვლისა, რომელიც გამოცდილის იქმნეს სემენარიაში მისაღებად, მაგრამ გამოცდილის დროს თათო „დეოაკები“ მიიღესო. იმ მოსწავლეთა საბედნიეროთ მოვიდა პასუხი, რომ მიღებულ იქმნას ეს დეოაკებიანი მოსწავლეებიცო.

ქართველ შვილთა

*) ამას ისიც დასწინეს, რომ თუ ახალი შესახის საფუძველზე მათ მიუკმეათ ვაძკიანი, კამან ისინი გადადგუეს იქიდან საყოველწაოდ შესაწყენ ფულს სემენარისათვის.

*) „უტუ“ სასკლდობა ნიშნავს არ უკრებს ესე იგი არ გაწყებას... უტუე ქართულათ ნიშნავს გაწყება, ადგელი მივიცო.

საყურადღებო ამბები

შედეგი *)

ალამოზე ბ-ნი მინისტრი ჩაქვიდან გამგზავრებულია ქეთაისს, სადაც მეორე დღეს დაუთვლიერებია სამეურნეო სკოლა. სკოლა-

ში სამეურნეო ნაწილი გაუშინჯავს, შემდეგ დასწრებია კეკელის სამეურნეო საზოგადოების ქუთაისის განყოფილების წყერთა სხდომას, სადაც მოუხსენია ორი მოხსენება. პირველი ეხებოდა სამეურნეო სკოლის გადაკეთებას: საჭიროაო ახლანდელი სკოლა გადაკეთდეს იმ გვარ სასწავლებლოთ, სადაც უნდა ასწავლონ შემდეგი საგნები: ენაბისა და ბოტანიკის გაწყება, მეფუტკრეობა, აბრეშუმის მოყვანა,

მებალოება და ლეინის კვება.⁶ აქვე პრაქტიკულით უნდა შესაწყალონო სიმინდისა და სხვა მეურნეობისათვის საქირო მცენარეთა მოყვანა და შესაფერი მოვლა. ამგვარ სასწავლებლის მოსაწყობათ საქიროა ნიეთიერი შემწეობა, ეს მოხსენება ბ-ნ მინისტრმა მოიწონა, მხოლოდ დაუმატა: სკოლის გადაკეთება ისეთი რთული საგანიაო, რომ ეს საქითხევი ასე ადვილთ ეგრ გადაწყდებაო, ვიდრე არ გამოირკვევა ამ საგნის სხვა-და-სხვა მხარე. ამას გარდა მართებლობასაც ამისათვის საქირო ფული ჯერ-ჯერობით არ მოგზაობებოა, მეორე მოხსენება ეტბად სასოფლო მეურნეობის ახლანდელ ვითარებას. მეურნეობის საზოიან ნიადაგზე დაყენებისათვის აუკლებლათ საქიროა ყოველ მაზრაში დაარსდეს დაბალი სამეურნეო სკოლა და მთელ გუბერნიაში კი ერთი საშუალო სამეურნეო სასწავლებელი. ამ ზრის განხორციელებაში უნდა მიღებულ იქნას იყმდეგი საგანებო ზომები: ლეინის აქციზი არ უნდა იყოს შემოღებული, რადგანაც ფილოქსერამ თითქმის ყველა ევნახები გაანადგურა, სიმინდის და სხვა სამეურნეო ნაწარმოებთა გასაზღვანი ფასი უნდა დაეკლოსო (ტარიფის შემცირება), საქიროა ელექტროი აშენდეს ერთ-ერთ ნეთ-სადგურში და აგრეთვე რკინის გზის რამდენიმე სადგურზე; მისაელი გზები გაკეთდეს (подъездные пути) და სიმინდის საცელი მინდვრები დაარსდეს; საქიროა ამას გარდა ევროპის მოყაპურ ადგილების საავენტრებს დაევალოსთ, გეაცნობონ ხოლმე სიმინდის ფასი და მყიდველების სხვა-და-სხვა პირობა. ქუთათისში უნდა გაიმართოს სახელმწიფო ბანკის განყოფილება, საიდანაც სესხის ვატანა შემცლოთ მეურნეთ. საქიროა გამოიჯენის საქმე დამთავრდეს ჩვენში. დასასრულ მოხსენების აეტროი ამობას საშინაო, საოჯახო მრეწველობის განაძლიერებლათ უნდა იგზავნებოდენ, ან რუსეთს, ან არა და საზღვარ გარეთ აქაურნი მკედლნი სხვა-და-სხვა ტუნიკის შესასწავლათო. მინისტრმა სიამოვნებით მოისმინა ყოველივე ეს და თქვა; ზოგიერთი ამ თხოენათაენი მალე განსრულდებაო, დანარჩენის ასრულებას ამ მოკლე ხანში ევრაზიით ევრ მოგახერხებთო. ლეინის აქციზის შემოღების თაობაზე მინისტრმა შენიშნა: აქციზი მხოლოთ გასაყიდათ ვასული ლეინოებზე იქნება დწესებულიო. აქაური ლეინოები კი ქუთათისის გუბერნიიდან არსად იგზავნებიან, ამიტომ აქაურ ლეინოს არ დაეებოა. ორივე მოხსენება მინისტრმა გამართეა აეტარებს.

ეენისთვის 20-ს, 8 საათზე, ბ-ნი ეროლოვი ტუბულისკენ გამგზავრებულია. სხვათა შორის მას მიყეებოდა სპირილონ სიმონოვიჩი, რომელიც უამბობდა მინისტრს, რა თვისებისა არიან გეოლოგიუ-

რი მხრით ის მთა-გორები, რომელთა სიმეენიერით ტუბებოდა ჩენნი სტუმარი. ტუბულის მკედლნი ბ-ნ გუბერნატორს უქია მინისტრისათვის. აქ არც ყახალობა და არც ჭურღობა არ იციანო. ბ-ნ ეროლოვს უთხოვია იქ მყოფ რაქის მემამულე ლუარსაბ ჭიქნაძისათვის გადაეთარგმნა ხალხისთვის, რომ მას სასიამოენოთ დარჩა ასე შემწეებუელი დედამიწის ნახე. ბ-ნ მინისტრს როცა დაუწახავს, რომ ძეგლ იარაღებს ხმარობენ, ხალხს დაპირებია, ახალ, გაუმჯობესებულ იარაღებს გამოავგზავნიო ვასასინჯათო, მინისტრს დაუთვლიერებია ნოვოსელისთვის ტუბულის ქეა-ნახშირის შესახებ და საზოგადოთ წარმაების გეგმას ვაცნობია. ტუბულში იმის პატივაცემით გამართულ სადილზე მინისტრს ორი შესანიშნავი სადღერგძელი დაუღეენა: ერთი ქეა-ნახშირის წარმაების საქმის აღორძინებისა, მეორე იმ მუშებისა, რომელნიც, მინისტრის სიტყვით, „თვიანთი მძიმე მუშაობით და სოცარი მხნეობით ნახშირს ოქროთ აქცივენ“. აქ ძლიერ ნასიამოენებთ დარჩა ბ-ნი მინისტრი და მადლობა გადაუხადა მწარმოებელთ საქმის წარმატების ზრუნვისათვის.

ამ მადნების ვამინჯვას შემდეგ მინისტრმა მოიწადინა შავი-ქვის წარმოებას ვაცნობოდა, ამისათვის მეორე დღეს ჭიათურას ვამგზავრა. ს. ჭიათურაში მწარმოებელნი ორ დასათ იყვენ განაწილებულნი. ერთი დასი თხოვდა შემოკლებულ საქალაქო დებულებას შემოღებას ჭიათურაში, მეორე კი მწარმოებელთა საბჭოს დარსებას. ორივე ზრი მოიწონა ბ-ნ ეროლოვმა და განაცხადა ორივეს ვანშორციელებას ვეცლებოა.

(დასასრული იქნება)

გრი გოლეთი დან. უმორწინესად ვოსოქ აქვალის⁷ პატივქმულ რეაქციას გამოაცხადოს შემდეგი: ნათივი ვევილო ენეკულოვი და მ. დეკანოზიშვილი დახმალაქდენ ერთი მუსლის კანონის უადგალოთ სანრებისათვის და ეადმომქეს თათო თუმანი, სილავი ვანკულოვს მთავო და თავისი თუმანი უკან წაიღო. სოლო წაკუკუსს ათ მანეთს წამოკადენ რა აქვალის⁸ რეაქციამა, მიანდალ მას შეწიროს ან რომელიმე მუქლო მოწაფის სასარგებლოთ, ან შეიკანოს რომელსაქ სუქულომთქმელი ფონდში. აი, ამ შირობით ეადმომქეს ზემოსსესესული ფული მონიდაქეკამს. ვოსოქ აგრეთვე „Honor Obozreniie“ რეაქციას ეადსრამოს ეს ამავე თავის ვაწყეთო.

თ. ჯაბა გურეელი

აქვალის⁹ რეაქციამ კადწყეობა: ეს ათი მანათო საელიტერატურო ფონდს მაქმატოს.

ნება მიბოძეთ მადლობა გამოვეცხადო თქვენი პატივცემულის ჟურნალის საშუალებით მარამ იყნეს ეს დეპურაცი, რომელმაც თანამკრწნობაზეან შეკრებილი ჩემ სსსრტეულოთ ოთხმოცი მანთი გადმოძღვა. აგრეთვე დიდ მადლობას ვწირავ შეიმოწმებოდა.

სტუდენტი წმ. ვლადიმირს უნივერსიტეტის
გასულ წერეთელი

სია ბათუმის ახალი ხმოსნებისა და კანდიდატებისა:

ბართაშვილი დ. ო., ბერძენიშვილი ე., ბუთანიშვილი, ვოლსკი გრ., გუდუცანიშვილი გე., გუგუშვილი აღ., დუმბაქი ნ., ელიაშვილი გრ., ივანოვი ო., კუბანეიშვილი გრ., ლომინაძე ავ., მკვალაძე ე., მესხი ო., მჭედლიშვილი ლ., მსიქე სეფე, ნიკოლაძე მ., საბაშვილი ნ., საბაშვილი სოფ., ერისთავი თ. ნ., შარვაშიძე თ. ლ., ბაკოვი დე., გრუცკი გ., ზროდლოვსკი სტ., კოჩეტიკოვი გე., ნეკლელოვი, პოლსკი ია., სვეტინი კაზ., სელიტრენიკოვი მ., სემენოვი, ანდ., ვაკეი, დეპოლიონი, დიმიტრიადი, ლაპტოვ, მისიალოვი, სიმონიდი მ. კანდიდატებათ: ავალის ნიკ., ვაქელი თ. სასანტრასვილი, ტეგუზა ფ., ანაშიძე ლ., ანაშიძე. ოდობა-მოოდო.

სასლენიკიდან სტ. მიმისტრასვილიდან მივიღეუ ხუთი მანეთი აფფფფის სსსსსო წიგნების გამოცემით შემოწმებული შემდეგი ჰირობისაგან: ეფრ. ნავ-შიდისგან, პრასკუკა ჭეთარბისაგან, ეფრ. ბერბისაგან და ჩინთო მიმისტრასვილისგან.

ლია წერილი ბ-ნ ბესარიონ მიტაქესთან

ნო ბესარიონ, თქვენ ვაზეთ, ივერიის საშუალებით აუწყეთ საყოველთაოთ, რომ „ვიწინაღ თეაროტილიაქსთან სამედიტორო საბართალოში გასულა ჩენი დამკირებაო“ და თანაც დასძინეთ: „მე კაცები დაწინაშეო ამ საქმის გამოსარკვევით და ნამდვილ ამბავს ის მოახსენებს საზოგადოებასაო“. იმ დღიდან მოკიდებული ავტო მცესრე თვე გადის და იმ საქმის არა ისმისრა. იქნება კდღეც დაგვიწყდათ? მაგრამ რომ არ დაკვიწყებით იმითი ვიცი, რომ მოწოდებებს ეუბნებით, წიგნებს და რვეულებს მაღაზიაში ნუ ყიდულობთ, ხოლო რაც რამე მათ დაჭირდათ, თქვენვე აწოდებთ მაღაზიაზე ძვირათ. მე გგონია ყველა შეგნებული კაცი მოეა-

ლვა წიგნის მაღაზიას დაეხმაროს, თეარა ხომ ვახსოვსთ მარშან ზუგდიდიდან, ორმოცდა ერთი ვერსის სიზორიდან, მოვიდა ბავში ექვს შაურიაინი (отечественная ист.) წიგნის საყიდათ. წიგნისთვის მისელა-მოსელას ორი დღე დაჭირდა. ნაცლოთ იმისა, რომ მოწადე და მასწავლებელი წიგნის მაღაზია დაუხალაო და ერთმანეთს ხელი შეუწყუნ, თქვენ კდლობთ ამისთანა საქმე კდღეც ჩააქროთ. თქვენ როგორც ვნებათ, ისე მოიქეცით, მხოლოდ ვთხოვთ სამკითხველოს საქმე როგორმე მალე გაასწოროთ. ის წიგნები მიიღეთ და მე განმათეისუფლეთ. ავტო თითქმის წელიწადი გადის სამკითხველოს საქმე მოყრებულთა, მე მსურს დამდგე იანერიდან უფრო სამკითხველო ვაგმართო და სანამ ერთმანეთში ანგარიშს არ გავასწორობთ, ისე მოუხერხებელია.

ოზურგეთი 1894 წ. 29 სექტემბერს
ი. თეაროტილიაქ

ჩემს ვარსკვლავს

I

იყუნარდა ქარი, ქარ-ბუქი,
ღრუბელნი მალა ქრებია;
ვარსკვლავთა ჯარი ცის თაღზე
გუნდ-გუნდათ იკრებიან.

მკერდით აპობენ ლამის ბნელს
იმათი მკვირცხლი სხივები,
რომ გაანათონ თოვლიან
მთათა მწვერვალნი ცივები.
წყვილაღქვეშ მიღუმებულნი
წყნარად იძინებს ბუნება
და ლამის ძილი საამოთ
მას ზღაპრებს ელუღუნება.

ველი იძინებს, სოფლებიც
 კორდებზე ჩანან მიმტკბარნი
 და უსულოთაც, ვით სულდგმულს,
 ათრობს სამოთხის სიზმარი.
 მიდუმდა ამ წაშს ქალაქიც...
 მყუდროთ წვეს ოგი მთის ძირსა
 და დღითი მუდამ მქოთავი
 ღამით ეძლევა ტბილ ძილსა.
 და წყარო იმის კალთებზე
 ზუტტუტით ჩამომდინარე,
 სულის ჰნაბავს, თითქო ცდილობსო,
 რომ არ შევაუთხოს მძინარე.
 ატკობს სიმშვიდე გრძნეული
 ამ ქვეყნის არე-მარესა;
 ძილი ეღება დამთრობი
 სამყაროს ყოველ მხარესა.
 მყარდება წაში საამო,
 მეუღლება იღუმელობა:
 ცით ისმის დამათრობელი
 ანგელოზების ვალობა...
 ეს წაში არის რჩეული დრო,
 დრო ფიქრთა აღფრთოვნებისა,
 სულდგმულათ გადაქცეული
 აზრთა და გულის ვნებისა.
 ზეკარდმო გადმოვლენილი
 მაღლი აფეთქებს მინწობასა,
 აღმა აურიანებს, უკარავს
 სამქვეყნიო ცნობასა.
 და ძალი შემოქმედობის
 გონებას იწვევს ცისკენა,
 ატოვებინებს ქვეყანას,
 გადაჰყავს სამოთხისკენა.
 და იქ მას ესმის დამტკობი
 ქღერა ციურის ჩანცისა,
 ღაღადი გულის წარბოტაცი,
 ხმა ათას გვირის ჰანგისა.
 გული დღუს, გრძობა ირხევა,
 ვით მყერდი ოკეანესი,
 იფეთქებს, მკვირცხლათ დასჭექავს,
 ბნელს არღვევს მისი ნაკვეთი,
 და ის ნაკვეთი გონებას
 ზეციურ ღამპრათ უნათებს,
 ნათელში გაჰყავს, უჩენებს
 დიდხნიდან ნანატრ სურათებს.
 სიტყვები მწყობრათ, გარკვევით
 ოცნებას ეკარებინა,
 წყალულს აღბუნებენ, ჰკურნავენ,
 მოღლილ გულს წამლთ ხედებთან.
 და სული აღფრთოვნებული
 მოიკლავს თავს წყურვილსა:

წარმოშობს დიდ აზრს, სურათად
 შეგგუფულ-შემობტურვილსა...
 ახლაც მსურს გაუვე გულისთქმას,
 ზღვასავით ანაზვირთებას,
 უძლეველ ფრთებზე დავეყრდნ
 ჩემს აზრს და უკვდავ ფიქრებსა.
 ჰაერის ზღვაში მოვცურო,
 ცელქით ვარღვიო ეთერი,
 გადავიბადო, შეეცალო
 მე ეს ცხოვრება ერთფერი.
 მსურს, მაგრამ ვრჩები აქავე,
 უარს ეყოფ ჩემსა სურვილსა,
 მე თითოვე ეძრახე ჩემს ფიქრებს
 და მშფოთარ გულის წყურვილსა:
 შენ რომ აქ რჩები, უშენოთ
 რა მიმცემს აღმაფრენასა,
 სადაც შენ არ ხარ, იმ ალავს
 ჩემთან რა უნდა ღვინასა?!

II

შენ მანდა გძინავს და გატკობს
 ძალი ძილისა წყნარისა,
 გულსა და სმენას გიტყუევებს
 ხმები ციურის ქნარასა;
 ეგ ხმა ჩემი გულისთქმის,
 შემკული ციურ ღონითა;
 თუმც ხორციელათ შორსა ვარ,
 მაგრამ შენთან ვარ გონათა.
 მოფფრინდი შენდა სამკობრათ
 და გულის დასამშვიდებლათ,
 ტბილის ციურის სიზმრების
 წამწაშზე დასაკიდებლათ.
 ხორცი დაეტოვე, სული ვარ,
 არსება აზრათ ქეუული,
 შენს დასაცუვათ შენს ახლოს
 შორიდან გამოწვეული.
 გძინავს და ტყერი წამწამთა
 ჩრდილავს შენს ელფერ სახესა,
 არ ისმის მიმტკბარ გულიდან
 არც მღელეფარება, არც კენსა.
 ეშიზობ, არ გნახოს ბოროტმა
 სულმა შენ ასე მტკბარათა
 და მიტომ ეღვევარ დარაჯათ
 მე შენს საუერხსა წყნარათა.
 გულს გინთებ ღამპრათ, წინ გიდგამ
 შიგ ცუცხლის ჩასაკვესათა,
 მის წმინდა აღზე შენს ფიქრებს
 ვაყრდობ და ვგზავნი ზეცათა,
 ზეგარდმო მაღლი ფრთას გისხამს,
 გიტაკებს აღმაფრენითა,
 ღრუბლის ტალიღები შენ გბანენ,

გარს გეგხევიან ლხენითა;
 ციურთ გალობა-ლაღლი
 შენ გესმის ღიღებულ ხმებათ,
 ეთამაშები ვარსკვლავებს,
 ხელში აგორებ ბურთებათ,
 მიღუღულ მთვარეს თუხს ადგამ
 და ხდები იმის მეფეთა,
 სემ წყაროს უკედავებისას,
 ეღემს რომა ჰლის მჩქეფრათა.
 თვით სამოთხე ხარ! შეიტკბე
 სამოთხისავე სიზმრები;
 აქ ხომ მონა ვარ მე შენი,
 იქაც ყმა შენი ეიქნები;
 ცამ გამომგზავნა მე შენდა
 საყმით და შესამკობრათა.
 მიქეშეგრლომღუ, მიმონე
 და ნუ დამტოვებ ობლათა.
 ყურს ნუ არიდებ ამ ჩანგის
 შეწყობილ ხმებზე მღერასა,
 ნუ დახშობ ჩემთვის გრძნობის კარს
 და ციურ გულის ძვერასა.
 ეს ხმა სამუდმოთ აწ შენს წინ
 სამოთხის ნათლათ ითხევა,
 მაგრამ თუ დამგმე, მაშინ კი
 კენესა სრემღებთ იტყევა.
 ეს ჩემი კენესა სხვა არის,
 არ ჰგავს მომაცდელთ გრძნობასა.
 ის უკადვია, რასაც კი
 თვით ზეცა წარმოშობავსა.

ეს ის შუქია, რასაც ვერ
 ძღვეს ვარსკვლავთ შუქი, ვერც მზისა,
 ის ტრფობა—რასაც ღეთისადმი
 გრძნობს გული ანგლოზისა.
 მეც ანგლოზათ მიგულე,
 მისებრ გულწმინდათ, მნათურათ,
 ზეციდან გამოგზავნილათ,
 ამ ქვეყნათ შენდა მსახურათ:
 რაც რომ შენ ვნახე, მას შემდეგ
 ეცანი მე ფასი სოფლისა,
 ვგრძენ ძალი შემოაქმედების
 და ნიჭის ცხოველთ-ყოფლისა.
 სხვა სალოცავი შენს გარდა
 არცა მყოლია, არცა მყავს,
 შენს წინ ვეღაღობ, ელოცულობ
 და წმინდა ლოცვა ცად ამყავს.
 სხვა ნურფინ ელის, შენს გარდა,
 ჩემსაგან კენესა-ოხვრასა,
 ნუ ელის ჩემგან ზეცაც კი
 ამაყის ქედის მოხრასა.

ყურს ნუ არიდებ ჩემს ღაღადს
 და ჩემის ჩანგის ქვერასა,
 რა კი გიხილე, ვერ შეეწყვეტ
 აწ მუღარებთი მღერასა.
 მე შენი ქვეშეღდომლობა
 თვით ცამ დამიღდა წესადა:
 თუ გამიწყერი, ხმას ეიცელი,
 გადაიქცევი კენესადა.

1 მისი 1894 წ. ქ. ქუთაისი.

ცხელი

მცირე შენიშვნა

მე ვინა ბაწია შენიშვნის გამო ბ-ნმა „მეველე“
 ღიღი თოფ-ზარბაზნის სროლა ატენა, მაგრამ
 მისი ბაზამორეული სიტყვები, ცხადია, მის
 სამართლიანობას არ ამტკიცებს. საუკეთესო მისი
 უტყუარი საბუთი ელისწამებაა, რომელიც ასე ჩი-
 ნებულათ ახასიათებს ამ ბოლოს დროს „ივერიის“
 თანამშრომლების ღირსებას. „კვალის“ რედაქციას
 უფრო სხვის სულსა და გულში უყვარს ზეღის ფა-
 თურია* (?) და სხ.—ბძანებს სამტყუენით გაწიწ-
 მატებული მეველე. ეტყობა, ბ-ნ მეველეს ან გან-
 ძრახ არ გაუგია ჩემი შენიშვნის აზრი, ან არა და
 იგი რიგანათ ვერ კითხულობს დაბეჭდილს. ჩვენ
 რა ეთქვით ის, რომ იყო დრო, როცა „ევაჟ-ფშა-
 ევლას“ წერილზე სტუდენტების მიმართ უსათუოთ
 უნდა ეთქვა რამე თვით „ივერიის“ რედაქციას, მით

უფრო, რომ უცხო ვაზეთებმა დაიწყეს კიცხვა ჩვენი
 პოეტისა და იმ დროს ევაჟ-ფშაველა თითქმის ჯე-
 რზედაც ატენს. აი, მაშინ იყო ელღებულო რედა-
 კტია ან წასარჩლებიდა თავის თანამშრომელს, ან
 და თავისი მკაცრი განაჩენი წარმოეთქვა სხენბული
 წერილის შესახებ. „ივერიამ“ კი იმ ხელათ არა თქვარა
 და ახლა, ორ წელს შემდეგ, როცა „ევაჟ-ფშაველა“
 აღარ იღებს მონაწილეობას „ივერიაში“, მაშინ მო-
 გონებია მისი წერილის გამო სასტიკი განაჩენის და-
 დგენა. ნუ თუ აქედან მკითხველისთვის ცხადი არ არის,
 რომ „ევაჟ-ფშაველას“ გაიკიცხა ამ წამად „ივერიის“
 რედაქციისაგან უადგილო და ძალით წაჩხირული იყო-
 ჩვენ ეს შენიშვნით მხოლოდ და, ეგონებთ, აქ არც
 სხვის რგულში ფათური და არც სხვის სულში
 ჩხრეკაა*. ამ გვარნი მეფათურენი და მხსრეკენი თავის
 ახლოს რომ მოეძებნა ბ-ნ მეველეს, ის, უეჭველია,
 აღმოაჩენდა სწორეთ ისეთ „თანამოკლმე“ პირებს,
 რომელნიც არ ერიდებიან ამ გვარ ხელის ფათურსა

ღმგზობას. ასეთ ლიტერატურულ ფანდებს, „კვალის“ საწინააღმდეგოთ ხმარებულს, „ივერიაში“ ბევრსაც დაუსახებლებდით დარბაისლ მეველეს, თუ ენებებოდა. „კვალს“ უნდა შეიტყოს, ხოლომეა—ბძანებს მეველე — რა პირადი ანგარიში უნდა ჰქონდეს ავტორს, როდესაც ამა თუ იმ აზრს ამბობდა იგიო. ამ გვართ იქცევა „კვალი“ ავტო წელიწად-ნახევარია ჩვენი წერილების შესახებო“ და სხ... როგორც ჩანს, მეველეს მხედველობაში აქვს საპოლემიკო წერილები გაწვენიებული ეგ. ნინოშვილის, ბ-ნ პატრიშვილისა ფხასი და სხვათა. ეთხოვთ ბ-ნ მეველეს, გეჩვენოს რა იყო ამ წერილებში იმისი მსგავსი, რასაც თვით ბძანებუ აზრ, ბატონო. ამ წერილებზე რომ საბუთიანი პასუხი მოგეცათ და ჩვეულებრივით არ გაუთმებულ რეაქციით, მაშინ მართლაც საკმაოთ გამოირკვეოდა „ბურუსით“ მოცულთ თქვენი აზრებით და უფრო ცხადთ დავინახავდით, თუ რა მიზნებით მოზოხრდენ „ივერიას“ ნიჭიერი მწერლები და მათ შორის ევაფუშაველც. ახლა, რასაკვირველია, შეგძლიათ თქვათ: „არ დაუფიქრდეთ და იმიტომ წვიდნო“.

ძალიან კბილის კბით გაჩენია ბ-ნი გ. წერეთელი „ივერიაში“ რედაქციას. რაც კი დაწერება ფსევდონიმით „კვალში“, ყველას ბ-ნ გ. წერეთელს აზრალეებენ. დავარწმუნებთ, ბ-ნ მეველეს, რომ თანამშრომლების მხრივ ჩვენი გავითარისე არა „მწირობას“, როგორც სხვა რედაქცია. ჩვენ რომ გვიწოდდეს იმავე საწყობით მიუფუყოთ პატივცემულ რედაქციას, მაშინ ხომ ვილაქ ევიშვებვის“ „დოგონების“ „ჩიტი-ჩიტი-რების“ და სხვათა ამთ მზგავსთა ნაწარმოებს მივაწერდ-თ თვით „ივერიაში“ ბურჯის, რომელიც მხოლოდ „იფრმას“ აძლევს თანამშრომლებს და როგორც ეტყობა, კიდევ თავილობს თავის გავითარისე მონაწილეობის მიღებას.

ტყუილათ ნუ აბრალებ, ბ-ნო მეველე, გ. წერეთელს იმ შენიშვნას, რომელიც იყო „კვალში“ ჩემ მიერ დასტამბული თქვენი პრისხანე სტატიის გამო ევაფუშაველას შესახებ. „გულ-გატეხილი“ ასეველინიმი სულ სხვა გავითარისე და თუ ძალიან გსურთ ჩემი ეინაობის შეტყობა, მაგაზნდაც უფარს არ გეტყვით.

გულ-გატეხილი

პირუტყვთა მეფე

ომ ერთი შეხედვითაც შეეტყობა, რომ იგი გაუჩინია ღმერთს პირუტყვთა მეფეთ. ძლიერი, მამაცი, მხნე, ახოვანი და მედიღული სიწყნარე, აი, ნამღვლი მიფუფრი ღირსება, რომლითაც აღჭურვილია ეს ტყის მეფე. ეს ცხოველი თითქმის თვითონაც გრძნობს თავის დანიშნულებას ტყის ნადირთა შორის და მეფუფრი თვით-მპყრობელობითაც ექცევა მათ.

ძეღლათ ღომი ყოველგან იყო თბილ ქვეყნებში. ასურეთში და საქართველოშიაც ბევრი ყოფილა; მაგრამ კაცი და ღომი — ეს ორი ცხოველთა მეფე ერთად ვერ მოიხიბებულან. კაცს უძლევი და ღომს თანდათან დაუთმია დაშენებული და დასახლებული ალაგები დაშეკედლებია, გაქცეულა ცხელი ქვეყნების მიუღებლ უდაბურს კლდიანს და ტყიანს ალაგებსა. კაცობრობის ისტორიაში ბევრი ამებუი დარჩენილა კაცისა და ღომის ბრძოლისა. ასურეთის მეფეებს სასახელოდ მიანდათ ღომზე გამარჯვება და მათ სასახელების ნანგრევებზე, მათ ღროის მანეთებზე და ქუჩულებზე მრავლია გამოხატული ასურეთის მეფისა და ღომის შეტაკება ერთმანეთთან. გვიხსენოთ თვითონ ბიბლიის მოთხრობიდან სამსონ ძლიერის მიერ ღომის გახლენა, ან „ეფფხის ტყაოსანში“ ტარიელის მიერ ღომების ხოცვა. ყოველივე ეს

ამტკიცებს, რომ კაცობრობას კულტურას დაუძლევი ღომები და განუდენია იგინი ძეღლათეე შორს უდაბურს ქვეყნებში.

დღეს ღომები ევროპაში და საქართველოში აღარ მოიძებნებიან; აგრეთვე ძალიან იშვიათია ღომი სპარსეთში და ინდოეთის საზღვარზე, ისიც დარჩებულა, პატარა ტანისა. დიდი ტანის ღომები და სხვადა-სხვა ფერისა მოიპოებიან მხოლოდ აფრიკის მიუღელ უდაბნოებში. ისინი არიან ისეთი, ანუ რუხები, შავი და წითელი ფერისანი. შავი ღომი უფრო მაროკოს სახელმწიფოს მთებში ბუნავობს და ძალიან იშვიათაც არის; უფრო სშორათ ხედება კაცს წითელი ფერის ღომი. ხვად ღომს დიდი თავი აქვს, ბეჭებამდის გძელი ფაფრით შემოსილი, ძუ ღომს კი ფაფარი არა აქვს. იმას ერთი თათის დაკვრით შეუძლია ძროხას მკერდ ამოგლიჯოს. ისეთი ღონიერია, რომ ხარს მოიკიდებს ზურგზე და გაეჭეკვა. ინგლისის მონადირე ტომსონი ამბობს, რომ ერთხელ არაბებთ ცხენებით გამოუდგენო ღომს, რომელსაც ორი წლის მოზვერი შემოაგდო კისერზე და მთარბენინებდაო. ხუთი საათის განმავლობაში კენებით მიდევდენ უკან და ვერ დაეწინო. ღომი დღისით ამოირჩევის ხოლმე მაღლობ ტყიანსა ჭკლდიან ადგილს. იქიდან ათეაღიერებს ვარკვოს, მაგრამ უფრო სშორად კი ძინავს; ხოლო ღამით გამოდის სანადირათ. მისი ხმა მოავგონებს გრკვეინას. ის მადის

პირდაპირ სოფელში, საცა საქონელი ეკუთვნება, მის ხმაზე აქოემი, ხარი, ძროხა და წერილ-ფენი საქონელი შეძრწუნდებიან ხოლომე და საოცრათ ბღაეიან. ლომი როცა მოვა საჯოგეში, საქენ-ნახევიარ კედელზე ერთი ნახტომით თავს გადადევლებს, მოიტაცებს ძრო-

მეჩი, რომელიც არ ერიდება ლომს და თუ შეხვდა, რქებით დამვირავს და თავით გათვლავს. ამ ჩვენ სურათზე გამოხატულია გარეული აფრიკის კამეჩის შემბა დედალ-მამალ ლომთა. როცა დედალი ლომი გაუსრესია, მამალი ამ დროს იმის ზურგზე შემბა-

პირტუკუა შეფი.

ხას და იმინაისეე უკან გადმობტება და გაუყენებს გზას. ერთი გარეული ცხოველია, სპილოსა და მარტეარქას გარდა, რომელთავეც ლომს არ არგია შეტაკება. ეს არის გარეული აფრიკის უდაბნოს კა-

რა და ცდილობს თავის მეუღლის დაფარვას. ლომები ხან ცალკე ნადირობენ, ხან ძუ და ხედი ცოლ-ქმარსავით ერთათ ცხოვრობენ და ერთათაც ნადირობენ.

Handwritten signature: შიშქაძე

ბოლღარეული ქალი

პარტახი

(მოთხრობა გვ. ნინოშვილისა).

შემდეგ *)

II

ღერან ტვერიძე, გლახ-კაცის პირობაზე, ძალიან სახელოვანი ყმაწვილი კაცი იყო თავის სოფელში. მაღალი ტანის, ზეკებში კა-

რგა მოყვანილი, ცოტა მოშვევერებნაო, ვაჟკაცური ლამაზი პირისახის და რაც შეეფერება უსწავლელ კაცს, კარგი სიტყვა-პასუხის პატრონი. ამასთან მუყაითი მუშა და მეოჯახე. იმ სოფელში ჯერაზზე უკეთესი და შეძლებული გლეხი ორიც არ მოიპოვებოდა. ორ-ოთახიანი, ყაერით დახურული ფიცრის სახლი, მეორე კიდევ ისლით დახურული პატარა ფიცრული სახლი საქმლის საკეთებლათ, კი ბედელი, ფაცხა, „ნალია“*), ოჯახისთვის საჭირო სვე-

*) იტილქვალი № 41

*) ნალია — სასიმინდე.

დასხვა პატარა შერობები, ერთი უფელი ხარი, ორი მწველი ძროხა, ღორები,—ესენი ყველა მოგზაობადა ჯერანს და ეს დიდ შეძლებათ ითვლება გლეხ-კაცობაში. ამასთან პატარისაგან დახსნილი თორმეტი კუჭი დასკოთარი მიწა—საყანე და გენახიანი, კარგე მოხილი ცხრა, ნიგების ხეები და ჩრდილოელი, ცხობე მოდებული „სახეხი“, რომელშიაც შუმა, წყნელი, სარი და სხვა ამისთანაობა თავის დღეში არ გამოვლიდა. რა ბანებმა, გლეხობაში ჯერანისთან შეძლებული ასზე ერთი ძლიეს მოზობემა. მართალია, ჯერანს თავისი ოჯახის მოწყობა დიდ შრომით დაუჯდა, ბევრჯელ ღამე დღეზე მიუტანებდა მუშაობაში, ბევრჯელ ისე გაქორცილება ტერიტორია თავისი ვაჭრის დღე უწყველია. როცა სახლის და ბელის ფიქრები გამოქონდა ტყიდან, მხრები და ზურგი დაუსტრანე ცხენის ზურგივით დაუშვედა, ტუჩები დაუსტრანე და სისხლი მოსდიოდა ზედ. მაგრამ ისიც კარგია, რომ მისი ამ გვარი შრომა დაუჯილდომებელი არ დარჩა. უმეტესი ნაწილი გლეხობისა ჯერანზე ნაკლებ შრომას არ უწევს, მაგრამ მაინც არ ახადია რა. ახლა ჯერანს სხვა-დასხვა მოვალეობის გადახდაც აღარ უჭირდა სხვა გლეხებისგან: ხან სიმინდს ყიდდა, ხან ღამის და ამ საშუალებით ყოველთვის თავის დროზე აძლევდა „ფორას ფულს“ და სხვა გადასახადებს. ამას შემდეგ ვასაკვირავალი არ არის, რომ ჯერანს ბევრი იმ სოფლის გლეხკაცი ნატრობდა სიძეთ, ბევრ ღარიბ აზნაურიშვილის ოჯახსაც ეჭირა თვალი ჯერანზე—ეინიცობა, ცოტა რამ, რომ მოგვეცეს სასყიდლოთ, ჩვენ ქალსაც მივთავაზებთო. მაგრამ ჯერანს ძლიერ თუბილობა და აზვიადება ცოლის შერთვას: „კი, პაპი რომ დღეობარჯო, აზნაურის ქალს მომიცემე ცოლათ. მარა რაი! დაჯდება ამ ჩემ ნაკეტვე ოჯახში და იტყვის: ჩემი ბედმა ყახაზის ხელში ჩამავლო და ჩემ სიკაცლოვში მაინც ეკვამ მის ოჯახსო. გეიჩენს კურაობს და ეინცხას მომაკელიებს. არაა ჩემი საქმე!“—ფიქრობდა ჯერანს. გლეხის ქალებში ატანდა თვალ-ყურს, მაგრამ ჯერ ევრსად ენახა შესაფერი: ზოგის თვალბობა არ მოწონდა; ზოგი ღამაზი იყო, მაგრამ მშობლები მებრის-მეტათ ღარიბი ჰყავდა და ამიტომ წუნობდა; ზოგი ღამაზი იყო. გლეხის პირობაზე შეძლებული ოჯახის ქალიც, მაგრამ იმისთანაი ეშმაკური თვალბობი აქ, რომ წმინდათ ვერ შეინახავს თავს*ო და ამიტომ არ ირთავდა. ამასთან ჯერანს ცოლის შერთვა ისე არ შეეძლო, თუ მისი დედა და და თანახმა არ იქნებოდნენ. იგი კაცთ არ მიხსენებია, ეინც დედის უნებურს იზამს*ო—ამბობდა ჯერანს, რომელი მართალია და დიდი პატივით ეპყრობოდა დედას და დას. ამ უქანასკნელებს, რასაკვირველია, მზე ჯერანზე ამოდიოდათ. მართალია, ხანდა-ხან უქმყოფილებაც მოუვიდოდა ჯერანს ან დედესთან, ან დასთან, აწყენიბიბდნენ ერთმანეთს, გაიბუტებოდნენ, დაძღვრდებოდნენ, მაგრამ კარგათ რომ გაეგმინჯათ მათი უქმყოფილების სავანი, აი, რა

გამოდიოდა: რომელიმე ამთავანი რამე მიხსენსა ვაძო უსაყვედურებდა მეორეს—ჩემი სიყვარული და პატივცემა არ გაქვსო. ეს უქანასკნელი იწყენდა,—იქვი როგორ მშე-იკრანა ჩემზეო: იგი თვარ მიყვარს, ახა, ელა მშეყარება ქვეყანაზე სხვა*ო. ამ მიხსენსაგან ვაძოწყვეული საყვედური გვერიაან ქარბუქით გადაიქცეოდა, მაგრამ დიდხანს ვერ გაატანდა, აღრე ცხობოდა და მთელი ოჯახი ისევე ერთ სულათ და ერთგულათ ცხობებდა. ამ ერთ სულ-გულობას ხელს უწყობდა ოჯახის მცირე რიცხვიანობა: დედა და დამა,—ამათზე მეტი არაიენ იყო ჯერანის ოჯახში. ხვარამზე (ჯერანის დედის სახელია) დადიოდა მკითხავენთან და აკითხებდა—ჯერანს როგორი ბენი მიგელის ცოლის შერთვაშიო. მკითხავენი აინედებდნენ „დღი ბენიერი შიქენება ცოლის შერთვაშიო. მაგრამ თუ ეინ უნდა აერიხა ხვარამზეს საძილოთ, ამის შესახებ არ არას ეზნებოდნენ. ვაქშიშვილოს დაქორწინებას ვარდა, ხვარამზეს ქალიშვილის გათხოვებაზედაც უნდა ეზრუნა. ელისაბედ (ჯერანის და) წლოვანებით უფროსი იყო ძამზე. მაგრამ ხვარამზეს ფიქრით, ვაქშიშვილის შესახებ ზურუნავს დედისთვის ყოველთვის უპირველესი ადგილი უნდა ჰქვოდა. ამ მოსახრების წინააღმდეგ ელისაბედიც ვერას ვამბედა, თუმცაღა კი მისი გათხოვება საქმედად დგებოდა.

მაშინ თვარამე წლის იყო ელისაბედ, რომ შეუყვარდა ერთი მეზობელი ყმაწვილი კაცი, რომელსაც ყანა ჰქონდა ჯერანის ზარი. ეს იყო კარგი თვალ-ტანად მუშა-ბიჭი, ოცი, ოც-და-ორი წლისა. ბევრი ღამე ვაეტარებდა ელისაბედს უძილოთ ამ ყმაწვილზე ფიქრით; დარწმუნებული იყო, რომ ეს ყმაწვილი კაციც თავის მხრივ არ იყო გულგრილი მასთან,—უყვარდა ელისაბედს. მაგრამ ეს სიყვარული ისე გამოუტყმებოდა ჩალა ელისაბედმა თავის გულში, რადგანაც ბოზობათ ჩათუთელიდნენ დედა და ძმა, რომ ვაემბოლა—მიყვარს და იმზე ვამათხოვეთო, ახ კიდევ ძმის დაქორწილებაზე როგორ უნდა გათხოვებულიყო!

თუმცაღა თავის გათხოვების საქმეში ელისაბედს არ ქონდა ხმა და უფლება, მაგრამ ძმის დაქორწილებაში დიდ მონაწილეობას იღებდა, პირდაპირ მოვალეობათაც თვლიდა თავის მხრივ ამ საქმეში მონაწილეობის მიღებას. მისი ფიქრით, სულ მთლათაც დედის და დის მოვალეობა იყო ჯერანისთვის საცოლო ქალის მონახვა. მამა რომ გვეყვდეს ცოცხალი, მაშინ ჩვენ აღარ გვექნებოდა ხმაი. მარა მამა აღარ გვეყვს. ჩემი ძმის ჭირისუფალი ახლა მე და ნენია ვართ. ახლა ჩვენ თუზეა მისი ცოლის შერთვა—ფიქრობდა ელისაბედ. როგორც დედა მიხსი, ისე ელისაბედიც დადიოდა მკითხავენთან ჯერანის ბედის საკითხავთ! ჰქონდა მოლოანაკება შუამავლებთან; ზოგ შუამავალს დედის დაუკითხავათაც უპირით ისტუმრებდა. ერთ-ორი შუამავალი კიდევ გამოლანძღა—რაგა ვაბედ ჩემი ძმისთვის ასე გლახა ქალის თქმა*ო. რაც შეიძლება გლეხის ქალისაგან, ელისაბედ ამპარტყენი და მედღური ქალი იყო: ამიტომაც არც ერთი არ მოწონდა ამ

ქალბებში, რომდებსაც მისი ძმის საცოლოთ ასახე-
ლებდებოდა შუამდებლები. მისი ფიქრით, ჯერანის ცო-
ლი ძლიერ კარგი თვალ-ტანადიც უნდა ყოფილი-
ყო და კარგი ოჯახის შვილიც; ჭკუა-გონება და სი-
ტყუა-პასუხის პატრონი, აბა, რასაკვირველია. სწორით
მოსულია ელისაბედს ძმასთან უმკაყოფილება, როცა
ამ უკანასკნელს უხუმრია ესა და ეს ქალი უნდა შე-
ვიერთო.

— არა, მოთხარი, რავე გვიცელე გულში ამის
შერთვა?!— ეტყობა საყვედურით ელისაბედ.

— რეიზა, ვითამ, რა უჭირს, მე კი მომწონს
და. — აჯავებდა ჯერან.

— შენ მაინც მის მეტი ხათრი და მორიდება
არ გაქ შენი ღელის და ის!

— არა, რაცხა ესე დამიჯდა თვალში, უნდა
შევიერთო.

— ჯერ ღელა და და დამკალი და მერე შე-
ერთე! ანხლებობოდა ელისაბედ.

ახლა ასე რომ გაცეცხლებები, რა ბრიყვი მნა-
ხე მე, რომ შენ და ნენანის უნებურათ ცოლი შე-
ვიერთო!

— მეც გამიკვირდა, მარა შენ ასე თქვი, რომ
მართალი მეგონა— იტყობა ბოლოს დამშვიდებული
ელისაბედ.

III

ერთს შაბათს საღამოს ჯერანს ესტუმრა მამი-
და მისი, ქალიჯან, რომელიც გათხოვილი იყო ერთ
მანობელ სოფელში. ქალიჯან საქმით მოხუცე-
ბული იყო, მაგრამ სამაგიეროთ რიზიანი და კარგი
სიტყუა-პასუხის დედაცაი. მას დიდი სიყვარული
წაყოლოდა იმ ოჯახის, სადაც დაიბადა და აღიზა-
რდა. ხვარამზემაც კარგათ იცოდა, რომ მისი მული
ეტილის მდომე იყო მისი და მისი შვილების, ამი-
ტომ დიდი სიხარულით ეცემებოდა მის სტუმრათ
მოსვლას. ჯერანს და ელისაბედსაც ძლიერ უყვარ-
დათ მამიდა ქალიჯან. უცხო თავის დღეში ვერ იფი-
ქრებდა ქალიჯანზე, რომ მას თავისი საკუთარი ოჯა-
ხი აქვს და ტყერიძის ოჯახში ის უფროსი ოჯახის
ქალი არ არისო, როცა უყურებდა, რომ ქალიჯან
თავისი ძმისწულის ოჯახში მისდლისთანვე მიაღა-
გზოლაკებდა, რაც საქარო იყო. თუ რამე არ მო-
ეწონებოდა, შენიშენას აძლევდა ხვარამზეს და მის
შვილებს: „აი, კარკა ვერ გეყინაზო, თანაგრძო-
ბათ გაუმტყუებოდა და გაუწყურებოდა, თუ რამე
ურთიკობას ნახავდა. ამასთან პირდაპირი და გულ-
ახსნილი ლაპარაკი უყვარდა, მიხვეულო-მოხვეულო-
და ლაპარაკშიც და საქმეშიაც ძლიერ ეჯავებოდა.

— რაქენი, ჩემო რძალი, ბიჭს ცოლი ვერ
აფიქრებენი? — ჰქითხა ქალიჯანმა ხვარამზეს ცოტა ხანს
შემდეგ.

— რა ქენა, ჩემო მულო, რომ არ ცხედავ არ-
სად, თვალში რომ დამიჯდეს, იმისთანა ქალს — უპა-
სუხა ხვარამზემ.

— ახლა ნამეტარს ნურც შენ მოინდომებ.
კაი ქალიც იყო, კაი ოჯახის შვილიც, კაი გვარი-
საც, ვებბა ვერ ვიშაენეთ ასე ყოლიფერამდის შე-
მკული.

— აბა, ბაბიდავ, ნულარქვებთ: ავია, თუქაი,

ასე, ვინც შეგებთეს ხელში, შეერთოთ? საყველ-
რით უთხრა ქალიჯანს ელისაბედმა.

— ციკავ, შენ ნუ ხარ, ნამეტარი გულდილი!
აქს და კას ნუ ეძებო, რავე იქნება! მარა ნამეტარს
ნუ გავმჯობით-მეთქი — ეჩივი. გაუწყრა ქალიჯან
თავისგურათ თავის ძმისწულის და მერე მიუბრუნდა
ისევ რძალს:

— მე ახლა იმიზა ვარ მოსული, სხვაი საქმე
არ მქონებია, ზალიკა ნარიშვილს ჰყავს კაი ციკაი
და თუ თქვენც დაგვიჯდეს, იგი შეერთოთ-მეთქი.

ზალიკა ნარიშვილი ერთ დროს თავის სოფე-
ლში განთქმული ვაჟკაცი იყო. ბატონ-ყუმბის დროს
ორჯულ აუჯანყა თავის ბატონს შინაურებო, ვახდა
და მითაურათ და ამირებად ოსმალეთში გადასა-
ხლებას, თუ რომ ბატონს წერილობითი პირობით
არ დაეთმო შინაწყებისთვის და არ მიეცა ის სალა-
ვათი, რომელსაც ეს უკანასკნელები თხოულობდენ.
ერთჯულ კიდ — ესეც ბატონ-ყუმბის დროს იყო —
ზალიკამ ამდენნივე კაციით თავს დაესხა ბატონის
მოურავს და დაატოვებინა თავის ნათესავი ობოლი
ბიჭი, რომელიც ბატონის მოურავს და მის ცაკებს
ოსმალეთში გასაყვით მისუყვით. მართალია, ის
დრო წაივდა, როცა ასეთი უსამართლობისაგან ვაჟ-
კაცობით შეიძლებოდა თავის დაფარვა, მაგრამ ვაჟ-
კაცობის სახელი მაინც დარჩენოდა და ესეც დიდ
ძველათ მიიჩნდა ზალიკას. რაც შეგებდა ყოფა-ცხო-
ვრებას, ზალიკა ძლიერ ღარიბათ ცხოვრებდა, რად-
განაც თავისი ვაჟ-კაცობა ძალ-მომრეობასთან ბრძო-
ლაში გაატარა. ამის გამო ცოლი გვიან შევიერთო და
მოხუცების დროს დიდი წერილობითი ჰყავდა სარ-
ჩენათ.

— ზალიკას? — დაფიქრებთ იკითხა ხვარამზემ
და შემდეგ განაგრძო, — ზალიკაი, მართალია, კი უწირ
ქებული ბიჭი იყო, ბატონს ემშინოდა მისი, მარა
ახლა ძალუან ღარიბს ჩივიან, რა ვიცი. ქალი ხომ
ძალიანი კაია მაინც?

— ახლა მე მაქვსკალი არ ვარ, რომ მოყვე
ასე და ასე-მეთქი. ზალიკაი ღარიბია, ავი შენც ქე
ვაგიგონია, მისი ციკაი კა ციკაია, კაი თვალ-ტა-
ნადი, კაი მეოჯახე. მე უფრო კიდ იმიზა ვეფიქრე,
აი, საქმე. რომ ზალიკას ოჯახი, თქვენი არ იყოს,
მართალი და პირიანი ოჯახია. აწი თქვენი ნახეთ
და თუ დაგიჯდეს, იგია, ქე ათხოვნიეთ ბიჭს; თუ
არა და თქვენი ციით. ჩემი ჭკუთ, ამ ოჯახის შე-
საფერი კაია.

— აბა, ბიჭს ნუ ეტყვით ამეღამ. ხვალ მე წა-
მოვალ, ენახავ ქალს და თუ დამიჯდა, მაშინ კი-
დეც უთხრათ და საქმეც ვაგაკეთოთ. — უთხრა ხვარა-
მზემ.

— ბიჭს რეიზა ნუ ეტყვით? შენს ნახვას იგი
არ ჯობს, იმან ნახოს და თუ დოუჯდება ქალი, მე-
რე საქმე დევიწყათ — უპასუხა ქალიჯანმა.

ხვარამზემ ერთხანს არ გაუბთა ამ აზრის თა-
ნახმა, მაგრამ ბოლო დროს, როგორც იყო, მოე-
წყვეთ. მორიდენ რძალი და მული ერთმანეთში და
გადაწყვიტეს, რომ ჯერანსაც გაანდონ ამ თავითე
ეს ამბავი.

(შემდეგ აქნება)

ორიენტილისტთა მე-X საერთაშორისო კონგრესი ქ. ყენზეში

ენეის უნივერსიტეტის დიდ დარბაზში, 23 აგვისტოს, შეიკრიბნენ ოთხასი ორიენტილისტ-ტი. ქვეყანაზე არ დარჩენილა არც ერთი წინ-წაწეული ცრი, ან სახელმწიფო, რომ აქ თავის წარმომადგენელი არ გამოეგზავნოს. მონაწილეობა მიიღეს 18 სახელმწიფომ, 97 უნივერსიტეტმა და სხვა-და-სხვა სწავლულთა საზოგადოებმა. აი, რა და რა ქვეყნიდან იყვნენ დელეგატები: შვეიცარია, გერმანია, ავსტრო-უნგრია, ბელგია, საფრანგეთი, დიდი ბრიტანია და ირლანდია, იტალია, პოლანდია, რუსეთი, შვეიცარია-როსიის, სათათრეთი, ეგვიპტე, ჩრდილო და სამხრეთი ამერიკა (შვერთმული შტატები და ბრაზილია), პერუ, ინდოეთი, იაპონია, სპანია და ჩინეთი. ამოდენი ხალხი დანაწილებული შთამომავლობით, სარწმუნოებით, დედა-ენით, წეს-ჩვეულებით, პოლიტიკური იდეებით, რასით, კლიმატური (პავით) და გეოგრაფიული სხვა-და-სხვაობით, შეერთებულიყვენ ერთ მიზანზე, ერთი მიზნის მიზანსწევათ. ეს საერთო მიზანი, რომელიც თავის ძლიერ მისილობით აღემატება ყოველსავე ძალას აღმართისას, მიღის შორეულ ქვეყნებში, არღვევს უკუნიღბად ერთა კარ-ჩაკეტულობას, ამხსნის ჩინეთის მიუღავ კედელსაც კი, ვადიდს ზღვა-ოკეანებს იქით, აპობს მთებს, უდაბნოებს, არ ტოვებს უნახავთ არც ერთ კუთხეს დედა-მიწის ყველგან და ყველა ხალხს ერთ და იმავე კითხვა-პასუხის აძლევს: ან უნდა მიწამო, ან უნდა დილოჟოგო, აი, ასეთი ყოვლად შემძლებელი არსება ვაბოაჟს მეცნიერება. მეცნიერება ამ დამოკიდებულ ერთი ამერიკიდან, მეორე ეგვიპტიდან და ერთმანეთს დაუახლოვა, დაამეგობრანა. თავისი წარმომადგენელი შემოკრიბა ხმელეთის ყველა კიდიდან და ამ პაწია ქალაქში თავი შეუყარა: მოდიო, მმართო იშრომეთ ცაკობრიობისათვისო, როცა უტკერით ამგვარ ყრილობას, ანუ კონგრესს გაკვირვებაში მოადინართ და თავის თავს ეკითხებით: რამ აძიულა ეს პატიცემულნი ამოდენა გზა გამოეცლოთ და ამ მოსულიყვენ? რატომ ასე გულმოდარებნივქნენ ეგრეთველი შაბიონის ამ-და-ამ ქვაზე რა წარწერა? ერთმა მეცნიერმა სხვათა შორის კრებაზე განაცხადა: ასირიული წარწერის ერთი სიტყვის აღდგენას და წაითხვას ორი წელიწადი მოვადომებო. მოდიო და ნუ გაიკვირებებ, ორი წლის განმავლობაში ერთ სიტყვას უტრიალებენ. ნუ თუ ეს უბრალო ცნობის მოყვარობის შედეგა? ყველა ამახებს პასუხს დაეინახეთ იმ სიტყვებში, რომელნიც წარმოითქმულ იქმნენ კონგრესის გახსნის დროს.

კონგრესი გახსნილ იქმნა შვეიცარიის რესპუბლიკის პრეზიდენტის, ფრის მიერ. მას გვერდში უხსდნენ ყენზის კანტონის პრეზიდენტი რიშარი და თვით კონგრესის თავმჯდომარე პროფესორი ედუარდ ნაეილი. სამივე წარმოთქვა სიტყვები შესახებ ორიენტალიზმის, რასაც ჩვენ აქვე მოვიყვანთ, ცოტა შემოკლებით.

სიტყვა პრეზიდენტის ფრისა: ბატონებო! თქვენი კონგრესის გამგე კომიტეტმა კეთილ ინება ჩემი დანიშნვა საპატოო თავმჯდომარეთ და ამასთანავე დამავალა სტდომის გახსნა. დიდი სამიყენებთ მივიღე ეს მოწოდება და, საუდერალო (საკრებულო) საბჭოს თანხმობით, აქეთ გამოეგზავნე, რომ თქვენ გასუვით კეთილათ მომბანება შვეიცარიაში. პირველი შეხედულობით, ის სპეციალური მეცნიერება, რომლის წარმომადგენელი თქვენ ბმანდებთ, ცოტა არ იყოს, საზოგადო ინტერესის ვარგე ვდას. მაგრამ თვით უერცხვამა, რომელიც ოღანვე მაინც თვალ-ყურს ადევნებენ მეცნიერების განვითარებას, იცნან, რომ სხვა-და-სხვა შტო ფილოლოგიის დღეს ცალ-ცალკე, ერთმანეთის დაუკავშირებლათ, არ იკლევია. ყველა იმ შტოს, თანამედროვე ენებთურთ, შედარებითი ფილოლოგია რაცხს ნაწილებათ ერთი-და-იმევე არსებისა. ჩვენ უნდა ვიხეიძმდენევილოთ ამით, რომ საუფლებლოთ შევისწავლოთ ახალი ენები. მეცნიერება დამოსაწვთის ენების შესახებ არის მხოლოდ ერთი მხარე იმ მოძღვრებისა, რომლის შეხედულებით სხვა-და-სხვა ცრი და ენები მჭიდროთ არიან ვადაკავშირებულ-ვადმოკავშირებულ ერთმანეთთან. მეორე მხრით მეცნიერთ კარგათ აქეთ შეგნებულთ, თუ როგორი ვადღენა აქეს ამ გვარ კვლევის ხალხთა გონებრივ განვითარებაზე. ჩვენს სკოლებში არ ვასწავლით მარტო ამ საგნებს, რას მელნიც პირდაპირ პრაქტიკულ ცხოვრებისათვის არის გამოსადეგი: კარგათ გვესმის, რომ არც ერთი სწავლა, მეცნიერულ კვლევაზე დაუფუძნებულთ, არ არის დაკარგული ხალხის განვითარება და მწარმოებელი ძალ-ღონის განვითარებისათვის.

მე-მ, აღსაესე კმაყოფილებით და სამიყენებით თავყენს ცეცმ ორიენტალური ფილოლოგიის წარმომადგენელთ, ფუსურებებ მთ მეცნიერებაში ახალი გზების გაყვალვას და ამით ვიწყებ მე-X საერთა-შორისო კონგრესს ორიენტალისტებისა.

სიტყვა რიშარდისა: ყენზის კონგრესის უმთავრესი საბჭოს მონდობილობით მივილოცეთ კეთილად მომბმანებას. რამდენათ უნდა ვამაყობდეთ იმ ვარგეობით, რომ ამ პატარა ქვეყანაში ვხედავთ კრებას მთელი ქვეყნის სწავლულთა და მეცნიერთა. ჩვენ მასპინძლობა, რასაკვირველია, ვერ შევდრება თავის სიღაღით და სიძლიერით იმ მასპინძლობას, რასაც თქვენ ჩველნი ხართ სხვა ქვეყნებში. მაგრამ დაგარწმუნებთ, რომ გულ-ვაშლილობით და სტუმართ-მოყვარეობით არც ერთს უკან არ ჩამოვირჩებთ. ამას გვაძილებს უბრალო ინსტიტუთ თვით-არსებობისა, თუ სხვა უმარღესი გმწონებთ აღარა. მიზანი და უპირატესობა პატარა ქვეყნისა ვანი ის არის, რომ უზრუნველყოს ბუობის და დასკენს სრული თავისუფლებით უმთავრესი პირობა მისი არსებობის ვანა არ მოითხოვს მეცნიერების საშუალებით ჩანერგვას ხალხთა შორის მძიბა და კავშირი? ამ მხრით ჩვენც ხელს ვუწყობთ წინ-სვლას, პიროგრესს.

სარბელი თქვენი კვლევა-ძიებისა ფართო არის და შეიცავს-ლდათ საინტერესო კითხვებს. თქვენ პუნთგმანათლეს წარსულს, რაც წყვედადით მოცუ

ლია და რასაც ჩვენი აღფრთოვანებული ჟენტიზმა კიდევ უფრო ამწვავებს და მისტიურათ ჭეშნის. აქ არ იმალება სახელე ჩვენი არსებობისა? აქ არ მარხია პირველი გვერდი ეტნოგრაფიული არხებისა? აი, ეს არის ხანა ჩვენი ხასიათის შემუშავებისა და დასაწყისი ევროპულ აზრთა მიმდინარეობისა. თქვენი მა ნაყოფიერმა ვამოკლებამ აღმოაჩინა რაკოლები იმ ულტეველ ჯაჭვისა, რომელმაც შეაერთა აზრის დღევანდელი განვითარება თავის აკანთან. თქვენ აღმთ ტაძრის კარებს, სადაც უყურებდნენ ჩაქეტრულია საიღუმლოება და ჩს გაჯებასაც მუდამ ვის-წაფევი. თქვენ გვიჩვენებთ იმ უკედვე რღეს, რომელიც დინადა წმინდა მდინარეთა ნაპირს, იქიდან გადმოვიდა და გავრცელდა ყველა ხალხში, ვადახსენებ და თანხმით ერის რასიული თვისებებისა და დედევა საფუძელად სება-და-სება სარწმუნოებას. თუ ჩვენ თვალს გადავავლებთ იმ შარავას, რომელიც იწყება მარტვი, სადა ჩვეულებებით ევლურ ხალხისა და თავდება უმადლესი წროსოფიური განათლებით და რთული საზოგადოებრივი ურთიერთობით, ადვილათ შევამჩნევთ ცვილიზაციის მუდმივად წინსვლას, კაცობრიობის მუდმივ პროგრესს და განვითარებას. ამის გამოძიება და გათვალისწინება, ცადია, უზრალა ცნობის-მოყვარეობას არ მოასწავებს. თქვენ იკლებთ ადამიანის დედა-აზრს (l'esprit), ანუ მის იღეს, თვითონ ადამიანს, ანუ მის სულის ვითარებას; და ეს ხომ დაუშვებელი წყაროა ყოველივე ცვლილებისა და სწავლა-ცოდნისა. დიად, თქვენი მეცნიერება ჩვენ გვიხილავს არა მარტო ევროგრაფიული და ეტნოგრაფიული აწერილობით აზრის და აფრიკის მდიდარი ბუნებისა; არამედ, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ის

თვალწინ გვიყენებს წინაპართა გიძნობა-ჩვეულებებს, რაკია ჩვენ მემკვიდრეობით მივიღეთ, იმ გადაუჭრელ კითხვებს, რაც ჩვენ გადმოგვეცა გადასაჭრელათ, იმ იღეა ლტოლვილებისა, რომელიც ჩვენ ყველას, ვანურჩელებს გვერ-ტაშობისა, წინ მიგვეტანებს. ერთ სიტყვით ჩვენ ესწავლობთ თავის-თავს. ეივებთ თანამედროვე ხანას. საზოგადოებამ თავის მეღებარ წინსვლის დრას ხმ-რათ უყარ უნდა მოიხედოს. გავლილი გზა გადათვალვიროს, რომ მით ძირი მაუშეაროს მეგრის. თქვენ დაუღალავი შრომით ნათელს ჰყენთ წარსულს, თვალსაჩინოთ ქმნით დანერგულ სამეულებს, აღვიძებთ აკლდამებში დამიწულთ, რამეოთა მოძრაობა და ხმაურობა ერთხელ აცხოვრებდა ქვეყანას, აღაპარაკებთ ქვებს და წარწერებს, აგროვებთ ნაშთს ძველი პოეზიისა და სარწმუნოებისა. ამგვართ თქვენ მკვდრეთთ აღადგენთ გამქრალ კაცობრიობას, რ-მელიც ცოვარება შესანიშნავ ქალაქებში, სადაც განათლება დეულდა და გადმოდიოდა, მაშინაც კი როცა მას ორმო ეთხრებოდა და შიგ ვახრწნილი ეშვებოდა. თქვენ წამოგივადგინეთ ეს დიადი სურათა და ამით ვგრძნობთ, რომ კაცობრიობის ერთი ნაწილი შემოვიციერთ.

ჩვენ ვითხრათ თქვენგან კიდევ ბევრს რასმე, არა ასოს, ტუქებს, არამედ დედა-აზრს, იღეს, რაც ანათებს და აცხოველებს ცხოვრებას. თანამედროვე ხალხმა დაამსხვრია და უფარ-ჰყო თავიანთი კერპები და თხოულობს ჰუმარობებს. ჰუმარობების მიცემა კი უშუქლოა მკვლობელ მეციწერებას, თქვენც ენახებთ ამ მიმართულებას...

ნ. ჯ.

(შემდეგ იქნება)

ოსმალეთის სომხეთის საერო გამგეობის წეს-დების (კონსტიტუცია) შედგენა

III

„ადამიანს მაშინ ჩაქვარდება გულში გათვისუფლებს სურვილი, როდესაც მინების დეჭე-ს სიმძიმე თინდათან მოუჭერს და საგრძობელი გახდება.“ რაფფი

თას-რეას მგორმოცდა-ათე წლებში კონსტიტუციის საერო წესდების საკითხი კონსტანტინოპოლში უკვე საყოველთაოა შეიქნა. რამდენიმე ნიჭიერი პირები, როგორც ნიკოლა პალიანი, გრიგოლა ოტანი, რუსინენი, ალათონიანი შრომობდნენ შეემუშავებინათ ერთი შინაგანი წესდება, სომხის საკლესიო და სასკოლო საქმის სამართავად, უნდოდათ დეარსებინათ სასულიერო კენტრალური გამგეობა საპატრიარქო ქონების დასაურეგბლათ. ნიკოლა პალიანი, რომელიც ამ საქმის უწინარესი მოთავე იყო, თავის ამხანაგებთან ერთათ

შრომობდა, შეედგინა ეროვნული საერთო კრება, რომელიც დამყარებული უნდა ყოფილიყო აღმორჩევის პრინციპზე, რომ მაგ კრებას საპატრიარქო სასახლესთან ერთათ ვაგრჩია სომხის საქმეები და განკარგულება მიეთა.

1856 წ., როდესაც გამოიკა ჰატი-ჰიუმაიუნი, მაშინ კონსტიტუციის სურვილი თანდათან გაძლიერდა კონსტანტინოპოლის წრებში. როგორც ენახეთ, ჰატი-ჰიუმაიუნი მცხნებით თითონ ოსმალეთის მთავრობა ნებას აძლევდა სომხებს შეედგინათ საერო კრება, რომელსაც პატრიარქთან ერთათ შეედლო შედგომოდა სომხის საერო საქმეების გამგეობას.

აი, მაგ: ჰატი-ჰიუმაიუნიის საფუძველზე დაარსდა სომხეთის საერო კონსტიტუცია.

საჭირო იყო მხოლოდ სომხებს ესარგებლათ ოსმალეთის მთავრობის ნაწყალობები უფლებით და უფროა შეემუშავებინათ კონსტიტუციის საკითხები, — შეედგინათ საერთო კრების ამორჩევის რიგი და წესი, გამოერკვიათ პატრიარქებისა და სათემო ერზარების უფლებანი მომაილთ საერო კრებაში, ერთი სიტყვით მოვსარგებინათ ყოველივე ის, რაც შეეხებოდა საერო გამგეობის წესდების საქმეს.

ეს საქმე მიენდო ცალკე კომისიას, რომელიც

შედეგ სასულიერო და სამოქალაქო პირებისაგან. ნიკოლა პალიანისა და მისი ამხანაგების შედგენილი წესდება მიანდეს იმევე კომისიას, რომ ამას უკანასკნელთ შეესწორებინა და დაამტკიცებინა.

1860 წ. მაისის თვე კიდევ მოახლოვდა: ეს იყო შესანიშნავი წელიწადი ოსმალეთის სომხებისთვის მაშინ იყო პატრიარქი სარქისი, ამან ერის მეთაური კაცების შეგულანებით 1860 წ. მაისის 24-ს სასულიერო და სამოქალაქო წარმომადგენელნი მიიწვია საერთო კრებაზე, იქ დაესწრენ მრავალი გამოჩენილი კაცებიც. სკოანსტიტუტოთა კომისიამ ეკლესიაში წაიკითხა თავისი შედგენილი წესდება, რომ შეეტყუათ ერის აზრი. კრებას ძალიან მოეწონა ეს წეს-დება და ყველამ ხელიც მოაწერა, მერე წარუდგინეს უმაღლესს ხენათქარას დასამტკიცებლად, რომელმაც მხოლოდ რამდენიმე მუღლი შეცვალა, რადგანაც ეს მუხლები მისი უფლების წინააღმდეგი იყო და დაამტკიცა.

ეს წესდება, რომელსაც ეწოდება: ოსმალეთის სომხების კონსტიტუტია (საერო გამგეობის წესდება), იგი დაუშენებულა ექვს დედა-აზრზე, ანუ პრინციპზე.

ა) ავტელი სომეხი, როგორც სამოქალაქო უფლებით აღკუთრილი პირი, მოვალე უნდა იყოს თავის გვარის წინაშე; გვარი კი მოვალეა დაიცვას უფლება თითოეულის პირისა, გვარის წევრისა აგრეთვე; გვარს უფლება ძღვევა ყოველი მისი წევრისაგან, რომელიც მას აკუთვნებს თავის რწმუნებას, ხოლო ყოველს წევრს გვარისას; ანუ ყოველს სომეხს სამოქალაქო უფლებებს ანიჭებს თვით მისი გვარი, ანუ თემი.

ამ მოვალეობის გამარტევა და უფლების დამატკიცებელს მმართველობას უწოდებენ საერო გამგეობას.

ბ) საერო გამგეობა დამყარებულია უფლებებისა და მოვალეობის პრინციპზე, რომელიც არის სამართლიანობის პრინციპი. იგი მხოლოდობს ძალას ხმის უმეტესობით; ყოველი საერო განკარგულება, რომელიც არ ეთანხმება ამ პრინციპს, არც მართალია და არც სავალდებულოა ასასრულებლად.

გ) გვარი, თემი და საერო გამგეობა შეკავშირებული არიან ერთმანეთთან ურთიერთის უფლების დაცვით.

დ) გვარს ყოველი წევრი მოვალეა: გვარს შეეწიოს მართვით თავის შემტობის კვალობაზე; ასასრულოს მათხებნილი სამსახური და სიყაბუღით დემოკრიზილოს საერო გამგეობის განკარგულებას.

ე) საერო გამგეობა მოვალეა: იზრუნოს გვარის ზნებობრივ, განებრივ და კინებრივ საჭიროებაზე, შეურყეველად შეინახოს სომხების წმინდა ეკლესიის წეს-დება და მისი ძველი ჩვეულებები. გვარის ყოველ წევრს: ქალსა და ვეჟს თანასწორი სწავლა-განათლება მიცეს; საერო დაწესებულებანი კარგად შეინახოს, სათემო შემოსავლებს მოუხატოს და ხარჯს ფრთხილად მოვაყრას; გვარის მოლაწევების ცხოვრებაზე იზრუნოს და გაკურებისაგან და ყოველ განსაცდელისაგან მის დახმას ეცადოს; მამობრივად იზრუნოს გაკურებულ გლეხ-კაცობისათვის, ერში გადმეტებული ბრძოლა ერმანეთ შო-

რის დაატროს და იზრამოს მხოლოდ ერის წარმტებისათვის და წინმსვლელობისათვის.

ვ) ყველა ამ მოვალეობის ასასრულებლად და ერის უფლებათა დასამტკიცებლად ერის ამორჩეულებმა შეადგინეს საერო გამგეობის წესდება, რომელსაც ჩვენ ცალკე დავსტამბავთ ქართველების სავეულისმართ. ხოლო ახლა შეუდგებით ისტორიულ აწერას სომხეთის ერის გაძლიერებისას ამ საერო წესდების დადგენის მეოხებით ოსმალეთში.

IV

მოძრაობა ოსმალეთის სომხეთში კონსტიტუციის თათბარზე

„უპირატესი და უხლოესი გზა მთლიანდგომისა მისაღწევად არის მთავრად გონების მოსახრება და დაქონებულა შრომა, დაჲა მის ასასრულებლად“.

სმინოსი

შეადგინეს თუ არა სომხებმა კონსტიტუტია, მაშინვე წარდგინეს იგი მთავრობასთან. ქურთალ-გაზეთებმა დაიწყეს კონსტიტუციის ქება. სომხის ერს ახარეს, რომ კონსტიტუტია დაიფარავს მას ძალიან მრგობისა და უსამართლობისაგან, მოწმენდს თვლიდან ცრემლის ყოველს შექარებულს და მიცემს სომხის ერს წარმატებას.

ჯერ კიდევ უმაღლესი ხენათქარისაგან დამტკიცებლი კონსტიტუტია არ მიეღოთ, რომ სომხებმა 1860 წელს საერო გამგეობის წევრების ამორჩევა დაიწყეს. 1861 წ. მაისის 24-ს გადახდას კონსტიტუციის პირველი წლის დღესასწაული. ოთხ-ათასი (4000) სომეხი შეკრიბა ინჯაარის მიწადორზე და დიდის ამბით, სიტყვების წარმოთქმით, სიმღერით და სხვადასხვა ღრეობის გატარებით გადაიხადეს ეს დღესასწაული. უმაღლესმა ხენათქარამ როდესაც დაინახა, რომ კონსტიტუტია ჯერ კიდევ მიღებული არ მქონდათ სომხებს და ასეთი საქმეები ჩიადრეს, დამტკიცება დაავიანა. ამ დავიანებამ ძალიან შეაწუხა და ახალკაზღობა ააღელვა. ქურთალ-გაზეთებმა დაიწყეს ახალკაზღობის შეგულანება, რომ მოეთხოვათ სულთანისაგან შედგენილი კონსტიტუციის დამტკიცება და თუ ნებით არ მიცემდა, ძალა დაეტანებოთ მთავრობისათვის; ამისგამო 1861 წ. ახალკაზღობა, ძლიერ გამწარებული სულთანზე, მოუჩივებლად იძახოდა: „მოგვეციოთ ჩვენი კონსტიტუტია“.

მახალკაზღო 1862 წ. მაისის 24, ე. ი. კონსტიტუციის მეორე წელიწადი: ჯერ კიდევ დაუშტკიცებლმა საერო გამგეობამ ნახა, რომ სომხის ახალკაზღობის ხსენებით საქცელო მანვემდობა სომხის ერისთვის და ამის გამო გამოსცა ბმანება მანის 24 ს კონსტიტუციის ორი წლის დღესასწაული არ გადახდათ. ამ გარემოებამ უფრო გააცხარა ერი, ისე რომ მიუხედავად მაგ ბმანებისა, მაინც 3000 სული სომეხი მოგროვდა ინჯაარის ელზე და დღი „ცერემონიით“ გადაიხადეს მაინც კონსტიტუციის ორის დღესასწაული. უკანასკნელათ, როდ-

საც ერმა დაინახა, რომ კონსტიტუციის დამტკიცება აღარსად ჩანს, ის ვაშაგვებული მიუხედავად საერო-სახელმწიფო გამგეობის თავ-მჯდომარეს პატრიარქს, ჩამამტერია საპატრიარქო სასახლის კარები და იძახოდა: „მოვეციტ ჩენი დაკარგული კონსტიტუციაო“. პატრიარქი ამისგამა ჩავარდა ისეთ გვარ შევიწროებულ მდგომარეობაში, რომ ხალხის დასამშვიდებლათ ეპისტოლეთი გამოაცხადა, რომ დამტკიცებულ კონსტიტუციის მალე მიიღებთო.

ამ დროს ზეითუნის მახრა ოსმალეთის სომხეთისა აიშალა მთავრობის წინააღმდეგე გამართა საშინელი ხელჩარეული ომი ზეითუნელებსა და ოსმალეთის ჯარებს შორის. ამ გარემოებამ სომხის ერის კონსტიტუციის საქმე დროებით უკან ჩამოაყენა და მიაყრუა. ზეითუნის სომხების არეულობა და განდგომა მოხდა 1862—1863 წელს.

ტერ-დავითიანი

(შეგება ოქნება).

მოგზაურობა შეეცარიანიში

V

დასასრული *)

მე ჟამად ბევრ სოფელშია ქარხნები. მრავალი მათგანი, როგორც კარგებზე წარწერბისაგან ჩანს, ამ საუკუნის დამდეგს აუშენებიათ. ერთ ქარხანაში მითხრეს, ჩვენ მხოლოდ რუსეთის ბაზარზე ვასაღებთ ნაწარმოებს, მეორეში — ბრაზილიაში ვგზავნიოთა და სხ. სოფელ სანტიემში არის სამართებელი დანის ქარხანა, რომლის სახელი მივლხმელთზე განთქმულია. საზოგადოთ ყველა ამით შორეულ ქვეყნებთან აქეთ ეაქრობა გამართული, როგორც მავალითათ ამერიკა, აესტრალია და სხვ. სოფ. ბრასუსში (ეს სოფლები ქუჩრას მთებზეა) ერთ მექარხნეს დიდი აღებ-მიცემობა აქვს გამართული სხვა-და-სხვა მხარეებთან, დიდ ფულს ატრიალებს თვითონ კი თავის სოფელს არაოდეს არ გამოარობია, კანტონის დედაქალაქშიაც კი არ ყოფილა. — მაშ რა ნიარად უძღვება ამდენ საქმეებს-მეთქი, ეკათხე მის ვაჟს. აი, რა მიპასუხა: აი, მავალითად, მე მალალი სასწავლებელი დავასრულე, ბევრი ქვეყნებში მინახავს, მამაჩემს სკოლის კარებიც არ უნახავს, მაგრამ ის კი ჩემზე უფრო განათლებული და გავებული ქვეყნის საქმეებში. ზედმიწევნით იცის ნივთიერი და პოლიტიკური მდგომარეობა სხვა-და-სხვა ქვეყნის. ამ ერთი წლის წინათ ბრაზილიაში პოლიტიკურ დასთა შორის ბრძოლა ძლიერ გამწვავდა, მამაჩემმა მითხრა, აქ უთუოთ რევოლუცია, ან რამე ატყდება და დროებით შევიანროთ ამ მხარესთან აღებ-მიცემობაო. მე კი აუხიარდი რევოლუცია კიარა, წარღვნა არ გინდა მეთქი. მართლაც ცოტა ხანს შემდეგ გაზეთებში ამოვიკითხეთ ბრი-

ზალიაში სამოქალაქო ომი ატყდაო, რის გამოც ოცი-ათასი ფრანკი ეიზარალებთ. ეს ბერი კაცი დღე და დამ წიგნს და გაზეთებს ჩაკეცრისო. ამ გვარად, განათლებების შეძენა, მწიფობობობა მასში ინტერესს გამოუწვევია, უამისოთ ეაქრობა არ შეეძლო. თუ ამას დაუკვირდებით დაეინახებთ, რომ ეს ქეშმარიტია არა მარტო ამ ერთი კაცისათვის, არამედ მთელი ევროპისათვის. აქ ქურნალ-გაზეთებს კითხულობენ არა გასართობათ, დროს გასატარებლათ, იწერენ არა ქელღოქმედების გამოსაჩენათ, რედაქციას გაუსალოთო, არამედ იმიტომ რომ ამას მათი პირ-და-პირი ნივთიერი სარგებლობა მოითხოვს. ეაქარი თვალ-ყურს ადვენებს სამშობლოს და უტხოვთის ამბებს, გებულობს, სად რა მოთხოვნილება, რის ბაზარი არსებობს, რის განადგება შეიძლება, მუშა კი მუდამ იმის ზრუნვაშია, სად ეიშოვე სამუშაო და მეტ დლიური ქირა ავიღოვო. რადგანაც ბაზრის მდგომარეობა მკიდროთ არის შეკავშირებული პოლიტიკურ მდგომარეობასთან, ცხადია, პოლიტიკაც ისე აინტერესებს მკითხველს, როგორც ეკონომია. კარნოს მოკვლის მეოვე დღესვე საფრანგეთის აქციებში ქენევის ბირჟაზე აღინად ოთხმოცდაათზე ჩამოვარდა, კაზიმირ პერიეს პრეზიდენტათ არჩევს „შემდეგ აიწია და თავის კალაპოტში ჩადგა. აი, ამიტომ მიეგება ევროპის კონსერვატული მწერლობა დიდი სიხარულით პერესს არჩევს, ეაქრობის ჩეუთლებრივი მიმდინარეობა არ შეიჩყვევაო. მეორე მხრით, ერთი დაყოფილია რამდენმე დასათ და თითოეული მათგანი ეტანება მართე-გამკეობის ხელში ჩავლებას და თავის სარგებლობათ გამოყენებას. ამ შემთხვევაშიაც პოლიტიკური ბრძოლა სრულათ დაფუნქნებულია ნივთიერ ინტერესებზე. ახლა შეძლებულნი დგანან ქვეყნის სათავეში, მაგრამ ღარიბი ხალხი ემუქრება, დაცივდეთ, მანდ ჩვენ გაზეთებით და თქვენს ბატონობასაც ბოლო მოვლებოთო. მართლაც, ეს რომ ასე მოხდეს, მდიდრები თავიანთ ქონებას უნდა გამოემშვიდობონ. ამისათვის ამათი სარგებლობა მოითხოვს,

*) იხილეთ „კვალი“ № 42.

თანხმად თავის მიმართულებსა, დაარსონ ვახუთებო, ვაერცლონ წიგნები. იქადაგონ თავისი აზრები, ერთი სიტყვით იბრძოლონ მეტრთა წინააღმდეგ, ასევე მოქმედებენ მოწინააღმდეგეები. აქ ერთი აზრით და იდეალით გამსჭვალული ინტელიგენცია არ არსებობს, ყველა დასს თავისი „ინტელიგენცია“ (ეს სიტყვა ხმარებაში არ არის) ანუ მეთაურები ყავს. უბრალო დლიური მუშა, კრებების დროს ადის ტრიბუნაზე და ქვედა-ქუხილით მკერმეტყველობს მეტათ რთულ პოლიტიკურ, გინდ სოციალურ კითხვების შესახებ. ერთი სიტყვით, რა მხრივაც უნდა გასინჯოთ, ერთ დასკვნას მიადგებით; მწერლობის განვითარების და გონებრივი მოძრაობის მიზეზათ ნებითი განვითარება გამხდარა.

აი, მთებშიაც მუშა ისეთი ვაგებულა, როგორც ქალაქში. თავისუფალ დროს წიგნს და გაზეთს ჩაკერის. ის ქარხნიდან გამოდის შუადღეზე, ერთი საათის განმავლობაში უნდა ისადილოს და უკანვე დაბრუნდეს. შედის ყავახანაში, ცალიწელით საქმელს ქამს, მეორე ხელში კი ვახუთი უჭირავს, თითქმის თევზისაკენ აცოცხებს, თვალები კი ვახუთს მიჩერებია. ერთ და იმავე დრო ქამს და კითხულობს. მეტი დრო არ აქვს. ხშირად მუშათა შორის კი გვირეანი ჩხუბი მიწახავს ვახუთის გამო, არა მე წაუვიკითხებ პირველად, არა მეო. მუშის ბინის მოართულ-მოკავშულობა ისეთია, როგორც გლეხის, მხოლოდ უფრო მრავალგვარ წიგნებს ნახათ მის ოთახში, ვინმე გლეხისას, რაიცა ვახუთებს იმ ქვეშაირტებას, რომ მუშა-პროლეტარი უფრო პროგრესული ელემენტია, ვინმე გლეხი-მესაკუთრე. იმ მუშებს, რომელნიც თავიდანვე ამავე სოფლის მცხოვრები ყოფილა, ბინაც საკუთარი შერჩენია, დანარჩენი კი ქირაობენ. ამ უკანსკნელთ არავითარი საკუთრება არ მოეძევათ, პირველთ კი ხშირათ საბაღე მიწა აქვთ ან მეწველი ძროხა ყავთ. ამ შემთხვევაში ცოლა შინ ჩრება და პროუტებს უყლის, ქმარი კი ქარხანაშია. არა იშვიათია ისიც, რომ მუშას სამუშაო არ აქვს. მაშინ ის იჯარით იღებს საბაღხო მიწას და ბალახს ყიდის, ან და ქალაქში მიდის ბედის საცდელათ. დღის ქირა 2-3 ფრანკამდეა, წინათ კი მეტს ღებულობდენ თურმე. ახლა მექარხნე მუდამ ჩივის, გვიღარიბდით, ვაჭრობა დეცა, საათის კეთება ყვედგან ისწავლეთ და ჩვენგან აღარ მოაქეთო. ეს ხანხანგრით მართალია. ამ ქვათ შეიქარაიაში დიდი კრიზისია, მრავალი ქარხნებია (საათის) გაჩერებული. სამუშაო არა აქვთ.

ბია შემდეგი: ყოველ კომუნას აქვს ერთი, ან რამდენიმე საჯარო წიგნთ-საცავი, აფთიაქი და ყავს დაქირაებულ-ლი ერთი ექიმი. აფთიაქი კერძო პირს ეკუთვნის, ხოლო აქა-იქ კომუნის საკუთრებაა. ექიმს ეძლევა ჯამაგირი და სადგომი. ამასთანავე ის იღებს ავთომყოფებისაგან სასყიდლს, მაგრამ ეს განსაზღვრულათ დადებულია ნიხრი, რომლის ძალით ერთი ფრანკიდან ერთ ფრანკ ნახევრამდე შეუძლია აიღოს. ეს მაშინ, როცა სახლში მიიწვევენ ავთომყოფის განსასწავლათ. როცა ავთომყოფე ექიმთან მიდის, მაშინ იხდის არა უმეტეს ერთი ფრანკისა. ექიმს სამოგზავროთ ცხენი, ან ეტლი თავისი ყავს. თუ კომუნის გარეშე ვაიწვიეს (სხვა კომუნაში), გასინჯვისათვის იღებს რადენიც სურს, აქ ნიხრს არ აქვს ძალა ყოველ სოფელში არის საჯარო საათი.

საზღვარ-გარეოელი

სოფ. სანჯე

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა.

განსხვავებანი

გამოვიდა ქართული ზმნების სქემები კ. დოდაშვილისა. ამხანაგობის გამოცემა. მასწავლებელთა და მოწაფეთ შეუძლიათ მიიღონ მუქთით „კვალის“ და „მოამბის“ რედაქციებში. ვისაც სურს, „კვალის“ რედაქციაში აუხსნიან, თუ როგორ უნდა ხმარება ამ სქემისა.

დაზღვევის საზოგადოება

ი ა კ ლ რ ი (ღუზა)

უძღვდეს და მკაცრად 1872 წელს, რომელსაც ძირითადი თანხა 2,500,000 მანეთი აქვს, გარდა სულალის ფულისა, ამით აჯხადებს, რომ მიერ მიიღება დაწოდება სიკაცხობისა განსაკუთრებით სასარგებლო პირობებით იმ შემთხვევისათვის როცა შრომა აღარ შეეძლებათ.

მიიღება ყოველნაირი მოძრაობისა და უძახრის კონების დაწვევა ცუცხლისაგან, აგრეთვე ზღვით-მდინარით და ხმელეთით წასალ-წამოსალების საქონლის დაწვევა ცუცხლისაგან. მოსებ, პირობები წერილობითი და სიტყვიერი მოლაპარაკება განხორცილება მსურველს ტფილისის საზოგადოების გამგეობაში, რომელიც დადგენილია კავკასიის მხრისთვის და იმყოფება ბარონის ქუჩაზე, კალოუბენლის სახლში, თუ არა თვით საზოგადოების ადენტის ალექსანდრე პეტრეს ძის ზედრიგისაგან, რომელიც დასველიამინოვის ქუჩაზე № 2.

ჩვენ დაგვიგვიანდა პირველ წერილში მოგვეცხ-